

Ополінський А. О.,
аспірант кафедри кримінального права та кримінології
Університету державної фіскальної служби України

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПРОТИПРАВНОГО ЗАВОЛОДІННЯ МАЙНОМ ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ, ОРГАНІЗАЦІЇ (РЕЙДЕРСТВА) У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF CRIMINALIZATION OF THE PROTIPIED LANDING OF THE PROPERTY OF THE ENTERPRISE, INSTITUTIONS, ORGANIZATION (ILLEGAL SEIZURE OF ENTERPRISES) IN THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

У статті досліджується проблема рейдерства, аналізуються його визначення, види, причини, питання взаємодії зв'язку рейдерства і корупції, недосконалості законодавчо-правової бази у сфері протидії протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації. З метою забезпечення економічної безпеки України необхідно системне вдосконалення законодавства в частині створення дієвих нормативно-правових основ протидії рейдерству і застосування антирейдерських попереджувально-профілактичних заходів.

Ключові слова: рейдерство, криміналізація, загроза, громадська небезпека, економічна безпека, протидія, збиток, власність, корупція.

В статье исследуется проблема рейдерства, анализируются его определения, виды, причины, вопросы взаимосвязи рейдерства и коррупции, несовершенства законодательно-правовой базы в сфере противодействия протиправному завладению имуществом предприятия, учреждения, организации. В целях обеспечения экономической безопасности Украины необходимо системное совершенствование законодательства в части создания действенных нормативно-правовых основ противодействия рейдерству и применение антирейдерских предупредительно-профилактических мер.

Ключевые слова: рейдерство, криміналізація, угроза, общественная опасность, экономическая безопасность, противодействие, ущерб, собственность, коррупция.

The following article is concerned with the problem of illegal seizure of enterprises. The author analyses its definitions, types, causes, problems concerning intercommunication between illegal seizure of enterprises and corruption, imperfections of legislative-legal basis in the field of counteraction against illegal seizure of the property of the enterprise, institution, organization. In order to ensure economic security of Ukraine it is necessary to improve legislation, make normative-legal basis for counteraction against illegal seizure of enterprises and apply preventive measures.

Key words: illegal seizure of enterprises, criminalization, threat, public danger, economic security, counteraction, damage, property, corruption.

Ст. 206-2 Кримінального кодексу України (далі – КК України), що передбачає відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємств, установ, організацій, у національному законодавстві знайшла відображення лише з прийняттям Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 10 лютого 2013 р., який набрав чинності 29 березня 2014 р. [1, с. 773]. Зростання кількості злочинів цієї категорії й ускладнення способів їх скоєння в правовому аспекті (відхід злочинців від явно кримінальних способів захоплення підприємств і переходу до багатоходових напівлегальних схем захоплення), стали причиною прийняття згаданого закону [2, с. 74]. Раніше питання протиправного заволодіння майном підприємств, установ, організацій охоплювалося поняттям «рейдерство», яке теж, у свою чергу, законодавством визначено не було, однак широко використовувалося як в Україні, так і за її межами.

Такі «рейдерські» дії кваліфікувалися за окремими статтями КК України, зокрема ст. 219 «Доведення до банкрутства», ст. 356 «Самоправство»,

ст. 206 «Протидія законній господарській діяльності», ст. 375 «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови» тощо.

Багатьма науковцями, політичними і державними діячами підтримувалася думка достатності вказаних норм КК України для притягнення до кримінальної відповідальності за такі дії навіть за відсутності спеціальної «рейдерської» статті.

У період сучасної України питання криміналізації протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації досліджувалося А.М. Бойко, В.К. Грищуком, В.М. Дьомінін, В.О. Навроцьким, М.А. Погорецьким та ін.

Однак аналіз наукової та спеціальної літератури вказує на очевидний дефіцит кримінологічних досліджень соціальної зумовленості криміналізації протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації та визначення поняття «рейдерство» у КК України. Вказане свідчить про необхідність проведення поглибленого наукового аналізу цієї проблеми. Ці обставини визначають теоретичну та практичну значимість її розробки й актуальність теми дослідження.

Мета статті – правовий аналіз поняття «рейдерство» та кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємств, установ, організацій в Україні.

Якщо до прийняття поправок статті КК України, спрямованих на боротьбу з рейдерськими захопленнями, дозволяли притягати до відповідальності осіб, причетних до рейдерства, тільки на завершальному етапі захоплення, коли власність компанії вже викрадено або іншим протиправним способом виведено з-під контролю законного власника, то нововведені статті сконструйовані так, щоб склади передбачених ними злочинів були формальними, тобто суспільно небезпечні наслідки у вигляді втрати прав власності на майно, заподіяння іншої майнової шкоди власнику виведені за рамки основного складу [3, с. 30].

Безсумнівно, ці поправки є своєчасними і відкривають перед правоохоронними органами істотні перспективи боротьби з «рейдерськими захопленнями» на ранніх стадіях їх здійснення [4, с. 400]. Водночас, на наш погляд, вони не усунули всі наявні недоліки, а, навпаки, породили серед вчених велику кількість дискусій і суперечок щодо їх повноти й ефективності.

Зокрема, предметом суперечок постало питання про необхідність закріплення в КК України чіткого визначення поняття «рейдерство» як одного з найбільш небезпечних і деструктивних видів злочинного посягання і регламентації спеціальної норми про відповідальність за здійснення протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації [5, с. 32].

Розглянемо, що ж означає поняття «рейдерство» або, як його ще називають у літературі, «недружнє поглинання» або «протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації».

У зв'язку з викладеним можемо погодитися з тими авторами, які вважають, що рейдерство є сукупністю злочинних дій (як насильницького, так і ненасильницького характеру), що здійснюються з використанням недосконалої законодавчої бази (як кримінальної, так і цивільної, в т. ч. господарської), а також за допомогою корупційних зв'язків в органах влади й управління, кінцевою метою якої є захоплення власності, пов'язане з нанесенням шкоди власникам майна.

В умовах поширення такого виду злочинного посягання, як рейдерство, держава, спільно з науковим співтовариством, має чітко визначити понятійний апарат у сфері боротьби з ним, чому, на наш погляд, сприятиме законодавче закріплення в КК України поняття рейдерства і кримінальної відповідальності за такі дії в самостійній нормі.

З цієї метою вбачається необхідним до КК України ввести самостійну статтю «рейдерство», яка передбачатиме відповідальність за незаконне ненасильницьке (ч. 1), насильницьке, тобто із застосуванням насильства або з погрозою його застосування (ч. 2), захоплення об'єктів чужої власності, підприємств і їх майна з метою заволодіння, яке спричинило заподіяння шкоди у великому розмірі. У ч. 3 повинні міститися кваліфікуючі ознаки (вчинення діяння: із застосуванням зброї або предметів, використовуваних як зброї; що призведе

до заподіяння шкоди в особливо великому розмірі; організованою групою). Доцільно також передбачити примітки стосовно спеціальних умов звільнення від кримінальної відповідальності за рейдерство.

Крім того, в теорії кримінального права існують інші підходи до удосконалення кримінального законодавства України в сфері протидії протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації (рейдерству). Так, у науковій літературі існує позиція, згідно з якою пропонується включити поняття «рейдерство», попередньо формалізоване в кримінальному законі, як кваліфікуючу ознаку в складі пов'язаних із ним злочинів [6, с. 18].

На окрему увагу заслуговує проблема, яка полягає в тому, що в Україні недостатньо врегульовано інститут захисту приватної власності, і кримінальне рейдерське захоплення підприємства нерідко зводиться до захоплення часток, акцій, паїв їх засновників, учасників, акціонерів, членів, шляхом вчинення правочинів із використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації [7, с. 56]. Тому часто у здійсненні рейдерських захоплень об'єктів чужої власності в числі перших постає питання про захист інформації в державних реєстрах.

В останні роки досить поширені кримінальні схеми, пов'язані з внесенням помилкових даних до державних реєстрів, використанням реєстраторів, які ведуть державні реєстри, де містяться дані про власників підприємства. У цих умовах одним із заходів щодо захисту від рейдерства є неприпустимість вчинення нелегальних дій із державними реєстрами шляхом запобігання несанкціонованому доступу до них [8, т. 1, с. 24]. З метою зменшення маніпуляцій із реєстрами, на нашу думку, їх веденням повинна займатися тільки держава.

Небезпека такого роду діянь характеризується високим ступенем, а шкода є значною, що зумовлює кримінальну відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємств, установ, організацій. Таким чином, з метою забезпечення економічної безпеки України, формування позитивного інвестиційного клімату і створення ефективного правового механізму боротьби з рейдерством необхідно системне вдосконалення кримінального законодавства в частині створення дієвих нормативно-правових основ протидії рейдерству, що включатимуть у себе виділення поняття «рейдерство» як різновиду злочинного посягання в окрему статтю КК України і закріплення чіткого й однакового понятійного апарату в цій сфері.

Незважаючи на розбіжності в думках науковців щодо необхідності встановлення кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємств, установ, організацій, криміналізація ст. 206-2 КК України є доцільною, оскільки дає можливість виокремити кримінально-правові відносини у цій сфері та визначає конкретний перелік «рейдерських» діянь, тим самим запобігаючи їх кваліфікації за іншими складами злочинів, які не стосуються сфери господарських відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання діяльності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» від 10 жовтня 2013 р. № 642-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 22. Ст. 773. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/642-18>.
2. Бабанін С.В. Морально-правові передумови встановлення в Україні кримінальної відповідальності за рейдерство. Морально-етичні засади реформування кримінального законодавства України: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 10 квітня 2015 р.) / упоряд. В.В. Шаблистий. Дніпропетровськ, 2015. С. 73–76.
3. Сичов П.Г. Нові законодавчі ініціативи: захист системи корпоративного управління або подарунок рейдерам? Безпека бізнесу. 2011. № 1. С. 30
4. Грек Б. Проблеми кримінальної відповідальності за рейдерство та шляхи їх вирішення. Вісник Національної академії прокуратури України. 2009. № 1. С. 75–81.
5. Мусаєлян М.Ф. Рейдерство: поняття, види і шляхи протидії. Журн. рос. права. 2010. № 11. С. 32.
6. Мірзоев Б., Полисалова Ф. Антирейдерські поправки: надійний заслін або паркур для рейдерів? Адвокатські вісті. 2009. № 11–12. С. 18
7. Смирнов Г.К. Нове в кримінальному законодавстві про злочини в сфері обліку прав на цінні папери. Цивілісти. 2011. № 1. С. 56.
8. Андрєєва Л.А. Рейдерство (кримінально-правовий аспект). Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: Зб. матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції: в 2 т. Т. 1. Кримінальне, кримінально-виконавче право та кримінологія / под ред. Ю.О. Гурджі, А.М. Притула. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2010. С. 24.